

Deel 1 | Jongeren en het studie- keuzeproces

1

Het geheim van een goed gesprek

'De persoonlijke, onbewuste waarheid kan alleen via praten aan het licht komen.'

Darian Leader, psychoanalyticus

Welke omstandigheden zorgen ervoor dat wij als mens tot bloei komen en waardoor kan het misgaan? Hoe kunnen jongeren ontdekken in welke studie zij zullen opbloeien? Deze vraag staat centraal als het om jongeren gaat. Want de studie wordt een *leefomgeving* waarin jongeren zich in een belangrijke leeftijdsfase persoonlijk verder gaan ontwikkelen.

Een *passende studie* zorgt ervoor dat de jongere zichzelf 'ontmoet' als iemand die nieuwsgierig en enthousiast is, die gebruikmaakt van natuurlijk-aanwezig talent en zichzelf dan ervaart in een opbouwend en bemoedigend licht. Tot bloei komen in een passende studie is essentieel voor hun zelfvertrouwen en een positief zelfbeeld.

Een *niet-passende studie* heeft een totaal ander effect. Deze kan schadelijk zijn voor de persoonlijke ontwikkeling en de manier waarop jongeren zichzelf ervaren. Hoe moeilijk moet het zijn als jongeren terechtkomen in een verkeerd gekozen vervolgstudie die niet aansluit bij hun wezenlijke motivatie en interesses. Hoe verwarrend is het voor jongeren om in zo'n studie zichzelf tegen te komen als iemand met weerstand en gebrek aan motivatie. Dat kan alleen maar leiden tot onzekerheid, verwarring en negatieve gevoelens over zichzelf.

**THANK YOU FOR SEEING MUSEUMS IN ME,
WHEN ALL I SAW WERE EMPTY HALLWAYS...**

Hoe helpen we jongeren een passende studie te kiezen, zodat zij zich optimaal ontwikkelen in deze positieve *leefomgeving*? Want hulp bij de studiekeuze is

nodig, zeker als we denken aan de ruim veertigduizend studenten die jaarlijks uitvallen in hun eerste studiejaar. Hoe helpen we die schade voorkomen?

Deze vraag krijgt het duidelijkste antwoord van een leerling, die deze tekst schreef op het kaartje waarmee hij me bedankte voor onze loopbaangesprekken over zijn studiekeuze.

Thank you for seeing museums in me, when all I saw were empty hallways...

Deze bijzondere zin maakt duidelijk hoe hij in onze gesprekken *al pratend* had ontdekt wat er onbewust in hem leeft en wat daarvoor nog in hem onbewust *verborgen* lag. Het kostbare potentieel in hem was in de gesprekken aan de oppervlakte gekomen. Hij was zich bewust geworden van zijn kwaliteiten, verborgen passie en interesses en had de studie gevonden die goed bij hem past.

GEHEIM VAN EEN GOED GESPREK

De geheime sleutel voor de studiekeuze is al aanwezig in jongeren zelf, maar is vaak nog verborgen. Dat vraagt om gesprekken, waarin we aandachtig kijken naar alles wat jongeren vanuit interesse en bezieling graag doen. Gordon Livingston, Amerikaans psychiater, zei het al met zijn historische uitspraak: *Gedrag in het verleden is de meest betrouwbare voorspeller van toekomstig gedrag.*

Dat besef staat voor mij centraal in mijn gesprekken met jongeren. De ervaringen en activiteiten van jongeren tot nu toe, zijn het antwoord op de kernvragen bij de studiekeuze: *wat wil ik, wat kan ik, wie ben ik?* De antwoorden zijn onbewust al aanwezig in elke jongere, we hoeven ze alleen op te sporen, in persoonlijke loopbaangesprekken. *De persoonlijke, onbewuste waarheid kan alleen via praten aan het licht komen,* zegt psychoanalyticus Darian Leader.

En dat is precies het geheim van een goed gesprek: zoiets simpels als luisteren, goede vragen en begrip zal elke jongere helpen om al pratend zichzelf te ontdekken. En zo kunnen we jongeren vanuit hun nieuwe zelfinzicht verder helpen om een goedpassende vervolgstudie te vinden. Hoe we deze loopbaangesprekken met jongeren kunnen voeren en waarom dit zo essentieel is voor hun toekomst en welzijn, daarover gaat dit boek.

LOOPBAANGESPREKKEN NOG NIET VANZELFSPREKEND

Hoe belangrijk ook, helaas is het nog zo dat loopbaangesprekken niet standaard zijn in het huidige landelijke begeleidingsaanbod aan leerlingen. De gebruikelijke studiekeuzehulp bestaat vooral uit voorlichtingsactiviteiten, zoals informatiewebsites, opendagenbezoek, meeloop- en proefstudeerdagen bij vervolgstudies.

Natuurlijk is voorlichting noodzakelijk, maar deze werkt veel beter als de leerling in gesprekken eerst een goed zicht krijgt op eigen motivatie en interesses. Dan kan de leerling deze voorlichting beter beoordelen. Zonder voorbereidende gesprekken kan de aangeboden studie-informatie voor jongeren te abstract en afstandelijk blijven. Loopbaangesprekken zijn vooraf nodig, zodat jongeren geholpen worden een persoonlijke binding te krijgen met hun wensen en studievoorkeuren. Helaas zijn loopbaangesprekken voor leerlingen geen vereiste binnen het onderwijs en de aandacht hiervoor lijkt vaak volledig te ontbreken.

Het opvallendste bewijs hiervoor is te zien in een landelijk onderzoek in opdracht van het Landelijk Actie Komitee Scholieren en van het Ministerie van Onderwijs. In dit omvangrijke nationale onderzoek werd aan scholieren gevraagd om een lijst te beoordelen van 23 loopbaanbegeleidingsactiviteiten en aan te geven welke activiteiten voor henzelf het meest zinvol zijn. Op deze uitgebreide lijst *ontbrak het loopbaangesprek* als een begeleidingsactiviteit. De onderzoekers willen duidelijk weten wat de scholieren waarderen bij loopbaanbegeleiding, maar het loopbaangesprek is in dit onderzoek volledig buiten hun blikveld gebleven. Wat zijn hun beweegredenen hiervoor geweest?

GEVOLGEN VOOR JONGEREN: STUDIE-UITVAL...

Zo weinig aandacht voor loopbaangesprekken en zoveel nadruk op voorlichting en middelen zoals tests is opmerkelijk. Ook de huidige nadruk op loopbaancompetenties die jongeren zouden moeten beheersen, is opvallend. De inspectie van het onderwijs schrijft bijvoorbeeld in een rapport (2017) over voortgezet onderwijs dit over het keuzeproces:

“ De kandidaat is in staat zijn eigen loopbaanontwikkeling vorm te geven. Hij doet dat met een oriëntatie op een toekomstige opleiding en (loop)baan door middel van reflectie op het eigen handelen en reflectie op ervaringen. ”

Deze uitspraak van de inspectie laat zien dat er hier van jongeren iets wordt verwacht waar zij op deze leeftijd nog niet aan toe zijn. Reflectie en vormgeven van de loopbaan vereist zelfbewustzijn, langetermijndenken en planning. Maar de hersengebieden die hierbij een grote rol spelen zijn bij jongeren nog niet volwassen, blijkt uit wetenschappelijk hersenonderzoek (Crone 2021). De studiekeuze komt voor jongeren te vroeg.

Welke gevolgen heeft dit alles voor jongeren? Dat zij onvoldoende hulp krijgen bij hun studiekeuze, blijkt helaas duidelijk uit de cijfers van studie-uitval.

Ruim veertigduizend studenten vallen uit in het eerste studiejaar, waarna een deel van hen wisselt van studie en een ander deel (zestienduizend studenten) zelfs niet terugkeert in het onderwijs. Onvoldoende emotionele binding met de gekozen studie is het belangrijkste probleem en 48 procent van de uitvallers noemt een *verkeerde studiekeuze* als reden (Monitor Beleidsmaatregelen Hoger Onderwijs 2018-19).

Deze studie-uitval heeft grote gevolgen voor jongeren die midden in een kwetsbaar scharnierpunt zitten in hun persoonlijke ontwikkeling. De overstap van middelbare school naar vervolgstudie is sowieso al complex. Deze brengt voor elke jongere grote onzekerheden met zich mee en stelt hoge eisen aan hen. Als die overstap dan voor tienduizenden jongeren eindigt met studie-uitval in dat eerste jaar, kan dit ontwrichtend zijn en jongeren schade berokkenen in hun persoonlijke ontwikkeling, vooral in hun zelfbeeld en zelfvertrouwen.

Ook nieuwe maatregelen in het onderwijs om leerlingen te helpen bij de studiekeuze lijken niet voldoende werkzaam, de studie-uitvalcijfers blijven al jaren hoog. In 2016 is in opdracht van het Ministerie van Onderwijs de maatregel ingevoerd dat alle instellingen binnen het hoger onderwijs een check doen of de aankomende student past bij de gekozen studie. Deze checks blijken onvoldoende om studie-uitval terug te dringen, zoals te zien is in een recent onderzoek van De Onderzoeksredactie van Fontys Hogeschool Journalistiek in Tilburg: *Studiekeuzecheck kost jaarlijks miljoenen maar werkt niet op hbo*.

Dit pijnlijke onderzoeksresultaat is niet verrassend. Een eenmalige studiekeuzecheck is onvoldoende effectief om te beoordelen of de jongere een *gevoelsmatige binding* heeft met de gekozen studie.

LOOPBAANGESPREKKEN VOORKOMEN STUDIE-UITVAL

Dat loopbaangesprekken met leerlingen inderdaad effectief zijn voor deze gevoelsmatige studiebinding, heb ik persoonlijk bevestigd gekregen door het onderzoek van de Hogeschool van Amsterdam (2016) naar studie-uitval onder hun eerstejaarsstudenten (bij onze oud-leerlingen ruim twintig procent minder studie-uitval dan bij oud-leerlingen van andere scholen). Ook het Nationaal Cohortonderzoek Onderwijs 2011-2021 laat dit effect van loopbaangesprekken zien (studie-uitval van onze oud-leerlingen significant lager dan het landelijk gemiddelde).

Deze onderzoeken bevestigen dat individuele loopbaangesprekken daadwerkelijk jongeren effectief helpen bij de gevoelsmatige binding met hun studie. Daardoor geïnspireerd heb ik dit boek geschreven voor de praktijk, voor ieder

die jongeren begeleidt en ook voor ouders die hun kind graag willen helpen bij de studiekeuze.

Voor de jongeren zelf bevat dit boek ook waardevolle informatie, vooral in het derde deel. Daarin zijn de jongeren zelf aan het woord en vertellen ze hun persoonlijke verhaal over hun studiekeuze. Ik beschrijf hier zeven typen keuzeproblemen en breng in beeld wat de blokkades zijn die jongeren bij deze keuzeproblemen ervaren. De persoonlijke verhalen van deze jongeren zijn herkenbaar voor ieder die zelf worstelt met de studiekeuze. Ook is het verhelderend om te zien hoe de keuzeproblemen in de gesprekken worden opgelost.

De benadering in dit boek is gebaseerd op mijn achtergrond als orthopedagoog en mijn vijftwintig jaar ervaring als loopbaanadviseur en decaan. In de begeleidingsgesprekken met de jongeren heb ik mijn benadering verder verfijnd en ontwikkeld.

Sleutel is – zoals altijd in begeleiding – een open geest. En de bereidheid om vanuit deze openheid goed naar jongeren te kijken en te luisteren. Ik hoop van harte dat dit boek een inspiratiebron zal zijn voor iedereen die jongeren wil helpen bij hun studiekeuze en zo wil bijdragen aan hun toekomst en welzijn.